

20.11.08

Til

Utvalget for bedre læring for barn, unge og voksne med særskilte behov; Midtlyngutvalget

ISAAC Norge vender seg til Midtlyngutvalget for å sikre at situasjonen til ei ekstra sårbar og lite synleg gruppe vert gjort kjent for utvalet. Gruppa vi siktar til er dei som nyttar alternativ og supplerande kommunikasjon (ASK). ASK- brukarane er barn, ungdom og vaksne som uttrykker seg på andre måtar enn berre gjennom tale. Dei kan mellom anna nytte blikkpeiking, handtegn, bilde, symboltavlar og talemaskinar. Ein del vil også ha mangelfull forståing av talespråk. I Norge har truleg 0,5% av befolkningen så store språk – og kommunikasjonsvanskar at dei treng ASK. Ca. 5.400 av dei er i alderen 1-19 år.

ISAAC (International Society for Alternative and Augmentative Communication) er ein internasjonal organisasjon som har som mål å arbeide for at personar med kommunikasjonsproblem skal ha reell muligheit til å nytte alternative og supplerande kommunikasjonsformar (ASK) i kvardagen sin. Gjennom mange år har ISAAC Norge arbeidd for at alle personar med trong for å nytte ASK i kommunikasjonen sin med andre, skal bli likestilte i retten til eit alternativt og supplerande språk og å nytte sine kommunikasjonsformar. Dette er nødvendig dersom ASK-brukarane skal bli inkludert og få eit godt liv likeverdig med andre.

ASK-brukarar er i dag ikkje sikra rett til opplæring i og på sitt språk gjennom lovverket. Dei har parallelle behov med døve og hørselshemma som gjennom lovverket er sikra rett til tegnspråk. Retten til tegnspråk stiller og krav til at undervisning vert gjeve av personar med tegnspråkkompetanse. Det er naudsynt med ei endring i opplæringslova, slik at retten til opplæring i og på ASK vert lovfesta for alle som etter sakkunnig vurdering har trong for dette. Foreldre og andre nærpersonar må få opplæring i ASK for å kunne kommunisere med barna sine. Deira rett til opplæring i ASK må sikrast gjennom lovverket på lik line med retten som familiane til tegnspråkbrukarar har.

Ein lovfesta rett til ASK som språk vil krevje at undervisningspersonale i barnehage og skule har tilstrekkeleg kunnskap om og innsikt i ASK som språk. ASK må inn i fagplanar på høgskule og universitetsutdanningar slik at ASK-brukarar på sikt får tilgang på kompetente lærarar. Dei må og sikrast tilpassa og naudsynt undervisningsmateriell, og hjelpemiddel som gjer dei i stand til å kommunisere med omgjevnadane. Alt dette er ein føresetnad for livskvalitet og deltaking og for å få ei likeverdig og tilpassa opplæring.

Situasjonen til ASK-brukarar i Norge i dag er prega av at dei har store avgrensingar i kommunikasjonen sin, fordi kvardagen er lite tilrettelagt. Der er store barrierar som hemmar barna sine muligheiter til deltaking og eit likeverdig liv. Barn som pga. funksjonshemming ikkje har tale som hovudkommunikasjonsforma si, får ikkje sett i gang tiltak på det tidspunkt som andre barn utviklar talespråket sitt. Tiltak knytt til å gje barnet tilgang til eit alternativt og supplerande språk, kjem ofte ikkje i gang før barnet er fleire år gammalt. Kommunane tek ofte ikkje ansvar for å skaffe ASK-kompetente førskulelærarar og lærarar, eller tilpassa undervisningsmateriell. Store kommunikasjonsvanskar påverkar barnet si utvikling på alle livsområde, ikkje minst den kognitive utviklinga.

Ny teknologi, ny kunnskap og nye symbolsystem gir auka muligheiter for mange med store kommunikasjonsvanskar til å kommunisere. Dei treng opplæring i språket sitt og kommunikasjonsformane sine, og undervisningsmateriell tilrettelagt for dei. I dag er det tilfeldig om dei får dette. Familiar får ofte heller ikkje kjennskap til kva muligheiter barnet har til å kommunisere på alternative måtar, og dei får ikkje undervisning i og kunnskap om ASK. Svært mange stader er der liten eller ingen kunnskap i barnehage og skule om korleis stimulere, leggje til rette for og gi opplæring i og på barnet sitt språk. Skifte av arena og overgongar frå barnehage til skule, frå grunnskule til vidaregåande og frå vidaregåande til arbeid fører i mange tilfelle også med seg at personen sin etablerte måte å kommunisere på ikkje kan nyttast, fordi nye nærpersonar manglar kompetanse. Manglande kompetanse i hjelpeapparatet er ein stor barriere for ASK-brukarane sine muligheiter til å få og utvikle eit alternativt språk.

I samband med utviding av retten til tegnspråkopplæring i grunnskulen, §2-6 i opplæringslova, uttalte Kirke-, undervisnings- og forskningskomiteen at den er oppteken av at elevar som skal ha ASK vert sikra gode rettigheter i opplæringslova, og at dei ville kome tilbake til dette i samband med behandlinga av Stortingsmelding 23. I nemnte Stortingsmelding ("Språk bygger broer"), vart ikkje ASK-brukarane nemnt. Grunngevinga for dette er at alternativ - og supplerande kommunikasjon vert sett på som spesialundervisning, og derfor ikkje skulle bli omtalt i St.meldinga. Under Stortinget si behandling av meldinga foreslo Fremskrittspartiet, Høyre, Kristeleg Folkeparti og Venstre følgjande: «Stortinget ber Regjeringen foreslå endring i opplæringsloven slik at elevar som treng utvikling i talespråk, tegnspråk, alternativ kommunikasjon, supplerande kommunikasjon, eller en kombinasjon av disse, sikres like rettigheter i lovverket.» Dette forslaget blei med 55 mot 49 stemmer ikkje bifalt. Deretter gjorde Stortinget følgjande samrøystes vedtak: "Stortinget ber Regjeringen komme tilbake med forslag til tiltak slik at

elever som trenger utvikling i talespråk, tegnspråk, alternativ kommunikasjon, supplerende kommunikasjon, eller en kombinasjon av disse, får innfridd sine rettigheter etter lovverket".

ISAAC Norge er svært nøgd med at det no er politisk vilje til at personar som nyttar ASK skal få sikra rettane sine. Vi ser likevel ut frå ordsiftet kring meldinga at svært mange strevar med å forstå at der i tillegg til menneske som nyttar tale og døve som nyttar tegnspråk, også finst ei gruppe menneske som nyttar alternative og supplerande former for kommunikasjon. Vi ber derfor Midtlyngutvalet i si innstilling om å kome med konkrete forslag som sikrar retten til tilpassa og likeverdig opplæring for barn, unge og vaksne som treng ASK. Vi vil presisere at retten til språk og retten til spesialundervisning er to ulike ting, og at vi ikkje kan sjå at opplæringslova med retten til spesialundervisning er tilstrekkeleg for å sikre at ASK-brukarar får den språklege og kommunikative utviklinga dei treng. ASK-brukarane må få lovfesta rett til opplæring i og bruk av ASK. Inkludering, likeverd og meistring inneber for kvart individ at han/ho kan delta aktivt. Dersom ein ikkje kan kommunisere med andre, er dette ikkje muleg.

Fagmiljøa i Norge som arbeider med ASK, både innanfor Habilitering, Statped og universitetsmiljø, er samde om at lovfesting av rettane til ASK-brukarar er avgjerande for å betre situasjonen. FN-konvensjonen om menneskerettigheter for funksjonshemmede, som Norge har skrive under på, sikrar og rettane til ASK-brukarar. (M.a. gjennom definisjonen av kommunikasjon i artikkel 2, om ytringsfrihet, meningsfrihet og tilgang på informasjon i artikkel 21 og om utdanning i artikkel 24). Norge har som mål å ratifisere avtalen i 2010, og vi meiner ASK-brukarar då må ha lovfesta rett til kommunikasjon og opplæring i sine kommunikasjonsmåtar om dette skal la seg gjere.

Vi har tru på at Midtlyngutvalet vil foreslå konkrete verkemiddel for at barn, unge og vaksne som nyttar ASK skal få betre hjelp gjennom ei tilpassa og likeverdig opplæring. Dersom medlemmene i utvalet ønskjer meir informasjon om temaet, vil vi meir enn gjerne bidra til dette, anten gjennom møte, eller ved å sende meir informasjonsmateriell.

Helsing ISAAC Norge

Rettighetsgruppa

Sylvi Storvik, sylvi.storvik@rikshospitalet.no

Tone Mjøen, Tone.Mjoen@siv.no

Jenny S. Hysing, jenny.sorterup.hysing@statped.no